

מעדני כתב

משיעורי הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

בענין מי שברך אשר יצר ובתוך ברכתו שמע שהבירו מזמן אם יענה עם המסובים ברוך שאכלנו ואם מהני לצאת מדין שומע כעונה בברוך שאכלנו

אבל מכל מקום למש"כ הכס"מ והגר"א דחשיב דבר שבקדושה, א"כ שפיר רשאי לפסוק לכו"ע באמצע ברכת אשר יצר.

יבואר אי ברכת הזימון דא' או דרבנן

אכן יש לדון דברכת הזימון שאני מברכת רעמים, ויוכל לענות גם לזימון של שלושה אפי' לדעת התבואות שור, דהנה נחלקו הפוסקים האם ברכת הזימון חיובה מן התורה או מדרבנן, דהמשנ"ב (סי' קצ"ב סק"א) כתב דחיובה מדרבנן ואסמכוה אקרא דכי שם ד' אקרא, ובשעה"צ (סי' קצ"ז סק"ט"ז) כתב בשם הפמ"ג דברכת הזימון לרוב הפוסקים הוא מדרבנן, ובחזו"א (או"ח סי' ל"א סק"א) כתב דהוא דא' וכמו שהביא הטור (סי' קפ"ח) בשם הראב"ד, וכתב ע"ד הפמ"ג דלא ידעתי מי הם רוב הפוסקים הנ"ל, [ודעת הקרית ספר (הל' ברכות פ"ה) דזימון של ג' חיובו מדרבנן ובעשרה מה"ת].

ונפ"מ לענין המנהג בסעודת בר מצווה שנותנים לחתן הבר מצווה לזמן, דאי חיובו זימון הוא מה"ת א"כ בעינן שיהי' גדול ודאי ולא נוכל לסמוך על חזקה דרבא, דהרי לגבי דא' לא סמכינן אחזקה דרבא, וא"כ כל זמן שלא נודע בבירור שהגדיל, לגבי דאורייתא אכתי חשיב כקטן, וא"כ לא יוכל להצטרף לזמן עמהם.

אמנם המנהג פשוט ליתן לחתן הבר מצווה לזמן, וכן נהגו גם בבית מרן בעל החוט שני זצ"ל, וכבר הארכנו בזה טובא (ע' בגליונות 206 ו-229).

ועכ"פ אי נימא דחיובו ברכת הזימון הוא דא', אפשר דבזה מודה התבואות שור דיפסיק אפי' באמצע ברכת אשר יצר, דדווקא לענין ברכת רעמים אינו פוסק שאין חיובו אלא מדרבנן, אבל לברכת הזימון דחיובו מה"ת יפסיק, דחמירא כמו דבר שבקדושה שפוסק.

מסקנת הדברים

ותבנא לדינא, דלדעת המג"א יפסוק ויענה עמהם, ולדעת התבואות שור אם היה זימון בעשרה יענה, ואם הוא זימון של שלושה תליא בפלוגתא אי ברכת הזימון הוא מן התורה, והעונה ברכת הזימון באמצע ברכת אשר יצר אין מוניהין אותו דיש לו על מה לסמוך.

יבואר אם מהני לצאת מאחר בברכת 'ברוך שאכלנו משלו' מדין שומע כעונה

הזימון ילפינן בגמ' בברכות (דף מ"ה ע"א) ממה שכתוב 'כי שם ד' אקרא הבו גודל לאלוקינו', [ונחלקו בו אם הוא מה"ת או מדרבנן ואסמכוה אקרא, וכנ"ל], ובפשוטו נראה דבזה לא שייך שומע כעונה, דצורת המצווה היא שאחד קורא לשנים לברך וליתן גודל לאלוקינו, והם עונים אחריו, וכמו שעניית אמן בפשוטו אי אפשר בשומע כעונה, שזהו כל עניינו שיענה אמן על ברכת חבריו, ויאמת את הברכה, א"כ הכי נמי כיון דבעינן שיענה על ברכת חבריו לא מהני שיהי' אחד עונה והשני יצא ממנו מדין שומע כעונה.

ולכא'ו היה מקום להביא קצת ראייה דלא מהני שומע כעונה, דאם יוצאים יד"ח זימון מדין שומע כעונה, א"כ מ"ט צריכים הכל לענות למזמן ולא יתקנו שיהי' אחד עונה והכל יוצאין ממנו יד"ח, דהא ברוב עם עדיף, ומשמע דלא מהני בזה שומע כעונה, דכך צורת המצווה שיהי' אחד אומר נברך והכל עונים לו ברוך שאכלנו.

נשאלתי ממי שבתוך סעודתו הוצרך לנקביו וברך אשר יצר, ובעת ברכתו שמע את חבריו מזמנים ועליו לענות 'ברוך שאכלנו משלו', ואם לא יענה יפסיד את מצוות הזימון, כיצד יעשה.

מחלו' המג"א והתבו"ש אם השומע ברכת רעמים בברכות קר"ש יברך

ולכאורה תליא בפלוגתא המג"א והתבו"ש (בכור שור ברכות דף י"ג ע"א) דהנה המג"א (סי' ס"ו סק"ה) כתב דמי שעמד באמצע ברכות קר"ש ושמע קול רעם יברך ברכת הרעמים דכיון דהוי מצווה עוברת יברך אפי' באמצע הפרק, ומדמי להא דעונה קדיש וקדושה באמצע הפרק, והתבואות שור נחלק בזה והוכיח מדברי הראשונים דדוקא בדבר שבקדושה הטעון עשרה רשאי לפסוק, אבל ברכת רעמים דלא חשיב דבר שבקדושה שהרי אינה טעונה עשרה אינו פוסק, והמ"ב (שם ס"ק י"ט) הביא פלוגתא זו.

יבואר דזימון של עשרה לכו"ע רשאי לענות

והיה מקום לומר דגם נידו"ד יהי' תלוי בפלוגתתם, דלדעת המג"א דרשאי לפסוק לצורך מצווה עוברת הוא הדין דגם יהי' רשאי לפסוק בברכת אשר יצר לצורך מצווה עוברת, אבל לדעת התבואות שור דס"ל שלא התירו להפסיק אלא מפני דבר שבקדושה, א"כ ברכת הזימון בשלושה לא יהי' רשאי לפסוק עברה בברכת אשר יצר.

אמנם לפ"ז ברכת הזימון בעשרה שאומרים 'נברך אלוקינו שאכלנו משלו' יהא רשאי לפסוק לכו"ע, משום דהוי דבר שבקדושה שאינה נאמרת אלא בעשרה מישראל.

ואע"פ שבגמ' במגלה (דף כ"ג ע"ב) איתא דהטעם שמזמנין בעשרה הוא מפני שאומר ברוך אלוקינו ובציר מעשרה לאו אורח ארעא, ומשמע שאינו חשוב דבר שבקדושה, אכן בביאור הגר"א (סימן קצ"ט ס"ו) כתב דבעי עשרה בזימון בשם משום דהוי דבר שבקדושה, וכ"כ הכסף משנה (פ"ה מברכות ה"ז) לבאר הא דכתב הרמב"ם שם דנשים לא יזמנו בשם, וז"ל מודאמרינן כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשרה גדולים ובני חורין וכו' עכ"ד. וכ"כ המ"ב (סי' קצ"ט סק"ט"ו). ומבואר דהא דבעי עשרה הוא משום דהוי דבר שבקדושה, וצ"ע מדברי הגמ' דמבואר שהוא רק משום דלאו אורח ארעא.

אולם העירונן, דיש להציע לאותו שמברך אשר יצר שיסמן לאחד מהעונים שיכוון להוציאו ויציא ממנו יד"ח בעניית 'ברוך שאכלנו משלו' מדין שומע כעונה, וכד"ג אינו הפסק בברכה כמו שמצינו בדברי התוס' בברכות (דף כ"א ע"ב ד"ה עד) שכתבו דהשומע קדיש וקדושה באמצע שמו"ע שותק ומכוון לצאת ויציא יד"ח מדין שומע כעונה, ומ"מ לא חשיב הפסק בתפלה ע"ש, וכן פסק השו"ע (סי' ק"ד סעי' ז'), וא"כ הכ"נ נימא דישמע מאחד מהעונים 'ברוך שאכלנו' ויציא יד"ח, וכד"ג אינו הפסק.

יבואר דלא מסתבר שיועיל לצאת יד"ח מדין שומע כעונה וכמו שמצינו שיש דברים שאין יוצאין בהם מדין שומע כעונה

אמנם יש לעיין, האם מהני בזה לצאת מדין שומע כעונה, דהנה המקור לברכת

* ויתבאר לקמן עוד דאפשר דבברכת הזימון הרי צריך להוציא את הרבים ידי חובת

אך יש לדחות, דלכתחלה באמת בעיני שכל אחד יענה, וכמו עניית אמן, אבל אם הוציאו שפיר יצא יד"ח.

יבואר אם על עניית אמן יכול לצאת בשומע כעונה

שו"ר בפמ"ג (סימן קכ"ח א"א ס"ק כ"ט) שנסתפק בזה, וז"ל והוי יודע שאני נסתפקתי הא דקיימא לן (בסימן רט"ו סעיף ב) השומע ברכה חייב "לענות" אמן, אם שומע כעונה וכו' עכ"ד. ובספר ארץ צבי (ח"א סימן כ"ב) כתב שכל המסופק אם יכול לענות אמן, כגון באמצע הפרק וכדומה, יכול לצאת בשומע כעונה, ואינו הפסק בברכה ואע"פ שלכתחלה בוודאי צריך לענות אמן בעצמו ולא אמרין שיהא שומע כעונה, אבל בשעת הדחק יכול לצאת יד"ח בשומע כעונה.

ויעוי בספר תבואות שור (שמלה חדשה סי' י"ט סעי' י') שכתב לענין מי שבירך על השחיטה ושמע קדיש או קדושה, דלא יפסיק בין הברכה לשחיטה, אולם אם יכול יכוון לשמוע מן העונים, ישמע מהם ויהא כעונה, ובה לא הוי הפסק בין הברכה לשחיטה והנה לא כתב אלא לעניין קדיש או קדושה ואפשר דאיידי לעניין איש"ר אבל לעניין שאר אמנים אפשר דלא מהני שומע כעונה, אבל מסתימת דבריו נראה דגם על כל האמנים יכול לצאת בשומע כעונה.²

יבואר דמוכח מהתוס' בברכות דיכול לצאת בשומע כעונה

ולכאורה יש להביא ראיה ברורה דמהני שומע כעונה גם בזה, דבגמ' בברכות (דף מ"ו ע"א) נחלקו עד היכן ברכת הזימון רב נחמן אמר עד נברך ורב ששת אמר עד הזון, ופירשו התוס' (שם ד"ה ולמאן) בשם רב אלפס דנפ"מ אם אפשר לחלק וליתן לאחד שייאמר מנברך, ואחד שייאמר רק את ברכת הזון, דלמ"ד דברכת הזימון עד הזון אי אפשר לחלק ביניהם דאי אפשר להוציא חצי ברכה, אבל למ"ד ברכת הזימון עד הזון שפיר יכול לחלקם כיון שזה שני ברכות, ע"י שם.

ומבואר שיוכל להוציא חבירו שאינו יודע לברך ברכת הזימון, ומוציאו יד"ח, ויעוי' בקצות השולחן סי' ... שהביא ראיה זו דמהני לצאת מדין שומע כעונה.

יבואר אם אמירת המזמן 'נברך שאכלנו' הוי ברכה בפני עצמה והשומעים יוצאים בזה יד"ח מדין שומע כעונה

והנה יש להעיר הערה בעיקר דין זימון, דלכאורה מה שאומר המזמן בתחילה 'נברך שאכלנו משלו' אינו רק קריאה לציבור לברך שאכלנו משלו, אלא נראה דהוא ברכה בפני עצמה, שתחילה מייחד עצמו למצווה ואומר 'רבותי נברך', ואח"כ אומר 'ברשות נברך שאכלנו משלו' והיינו שאומר ברכה לקב"ה שאכלנו משלו, והשומעים יוצאים בזה יד"ח, ואח"כ מוסיפים לענות בעצמם 'ברוך שאכלנו משלו'.

דהנה בשו"ע (סי' ר' סעי' ב') מבואר דעיקר ברכת הזימון שצריכים לשמוע מהמזמן הוא מה שאומר המזמן 'נברך שאכלנו משלו' ואח"כ עונים 'ברוך שאכלנו משלו', והרמ"א שם חולק דצריכים לשמוע עד סוף ברכת הזון.

וכן משמע בגמ' בברכות (דף נ' ע"א), דמבואר שם דכשהיו אוכלים אצל ריש גלותא והיה שם עם רב לא היו יכולים לשמוע מהמזמן את ברכת הזימון, ולכן היו נחלקים לחבורות של ג' ג' וזימנו בפני עצמם, ולא רצו להיחלק לחבורות של י' מפני שחששו שישמע ריש גלותא ויקפיד, ומבואר דמחמת שלא יכלו לשמוע מהמזמן את ברכת הזימון ביטלו זימון בעשרה, והרי בודאי היו יכולים לענות יחד עם הציבור 'ברוך שאכלנו משלו', ורק משום שלא שמעו את המזמן אומר 'נברך שאכלנו משלו' ביטלו זימון בעשרה.

² והנה אם נימא דעל עניית אמן יוצא בשומע כעונה, יש לומר דגם על מה שצריך לענות ברוך שאכלנו משלו יכול לצאת בשומע כעונה, דיעוי' בביאור הגר"א (סי' רט"ו) שהביא מהספרי דהמקור לזה שצריך לענות אמן הוא מהך קרא כי שם ד' אקרא הבו גודל לאלוקינו, והרי ברכת הזימון נמי ילפינן מהך קרא, וכנ"ל, וא"כ כמו שלעניית אמן יוצא בשומע כעונה הכ"נ לאמירת ברוך שאכלנו משלו יוצא בשומע כעונה.

³ וברבינו יונה ברכות (דף ל"ד עמוד ב' מדפי הרי"ף) כתב בעניין אם חזר המזמן לומר נברך שנית, וז"ל, ונראה למורי הרב דטעמיה דאביי משום דס"ל שהנברך שאומר תחלה

ובפשוטו נראה דטעמא דמילתא הוא משום דמה שאומר המזמן 'נברך שאכלנו משלו' אינו רק קריאה לציבור לברך, אלא הא גופא ברכה הוי, שמברכין כולם יחד, וצריכים לצאת בזה יד"ח מהמזמן, ואע"פ שאם לא שמעו מהמזמן את ברכת הזימון ורק שמעו את הציבור עונים 'ברוך שאכלנו' יכולים לענות עמהם, מ"מ אפשר דבזה אין יוצאין בזה יד"ח, אלא הוי כמו האוכל ירק דמצטרף לזימון, ומ"מ אינו חייב בזימון, וכשעונה עם הציבור אינו יוצא יד"ח, שהרי לא נתחייב מעיקרא, אלא שרשאי לענות עמהם כיון שאכל, והכי נמי עיקר ברכת זימון הוא לשמוע מה שאומר המזמן נברך שאכלנו משלו.

אלא דיש לדחות ולומר שמה שצריכים לשמוע מהמזמן שאומר 'נברך שאכלנו משלו' אינו אלא כדי שיוכלו לענות 'ברוך שאכלנו משלו', אבל צ"ע שהרי גם אם לא שמע אחד מהעונים אבל כיון שיודע שקרא לו לברך שפיר עונה עמהם, ונראה שכולם צריכים לשמוע מה שאומר נברך, ובפשיטות הוא שצריכים לשמוע כדי להיות שומע כעונה בזה.

ועכ"פ מאיזה טעם שיהיה ראוי להיזהר בזה בישיבות ובסעודות גדולות ליתן לזמן למי שיש לו קול רם, בכדי שיוציא את כולם יד"ח בברכת הזימון כראוי.

ואע"פ שנתבאר כי לענין ברכת המזמן 'נברך שאכלנו' אפשר שהכל יוצאים כולם יד"ח מדין שומע כעונה, מ"מ אכתי יל"ד אם יוצאים מדין שומע כעונה גם כמה שאומרים המזמנים 'ברוך שאכלנו', וכנ"ל.

מדברי הביאור הלכה מבואר דאינה ברכה בפני עצמה אלא קריאה לציבור לברך

והנה בביאור הלכה (סוף סי' קצ"ט) כתב לענין המבואר שם בשו"ע דחרש מצטרף לזימון, דאיידי בחרש המדבר ואינו שומע, וכל זה לענין שייצטרף עם העונים אבל הוא עצמו לא יוכל לזמן כיון שצריך להוציא את השומעים יד"ח וכיון שאינו יכול להשמיע לאזנו, אי"ז לכתחילה שייצאו יד"ח ממי שאינו יכול להשמיע לאזנו, וסיים הביאור הלכה דדווקא בזמן שהיה המזמן מוציא את הציבור בכל ברכת המזמן אינו יכול לזמן, אבל היום שכל אחד מברך לעצמו שפיר יוכל לזמן (וכתב דלא דמי לתפלה שלא יוכל גם היום להיות ש"ץ ע"ש), והניח בצ"ע.

ואי נימא דחייבים לשמוע מהמזמן את ברכתו שאומר 'נברך שאכלנו' ולצאת ממנו מדין שומע כעונה, א"כ מאי טעמא יוכל היום החרש לזמן הרי מוטל עליו להוציא את השומעים בברכת הזימון אע"פ שאין יוצאים ממנו כל ברכת המזמן, ומשמע דמה שאומר המזמן 'נברך' אינה אלא קריאה לציבור לברך ולא ברכה בפני עצמה שצריך להוציא בה את השומעים, וצ"ע.

יבואר אם לכתחילה לזמן ברמקול

שו"ר בשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן מ') שנשאל לענין המזמן על ידי רמקול, וכתב שאם אינו אלא קריאה לאחרים לברך ואין צורך לצאת ממנו מדין שומע כעונה שפיר אפשר לזמן במגביר קול, אבל כיון שיש קצת הוכחה מהפוסקים שצריכים לשמוע ברכת הזימון מהמבשר ולצאת ממנו יד"ח, לכן לכתחלה לא יזמן במגביר קול.

וכן כתב דודי בתשובות ונהגות (ח"ו סימן מ"ו) שחברי הבר"ץ הסכימו שהמזמן לא יזמן ברמקול משום שצריכים לצאת מהמזמן את ברכת הזימון, והוא נחלק עליהם בתחלה, ואח"כ חזר בו מכמה ראיות שצריכים לצאת גם ברכת הזימון מן המזמן, והביא ראיה לזה מהא דכתב בשע"צ (סי' ר"א ס"ק ט"ז) וז"ל ואולי מה שעונים ברוך שאכלנו לא נחשב זה רק בעניית אמן והמזמן הוא חשוב עיקר המבשר וצ"ע, וכן הוא לשון המ"ב (סי' קצ"ח ס"ק י"ג) שכתב דהאוכל ירק אף שמצטרף לזימון מ"מ אינו יכול להיות המזמן דכיון שהוא מוציא

הוא צווי שאומר לאחרים נברך שאכלנו משלו, והשני שחזר אחר שענו האחרים אמן הוא הווה שאומר אנו מברכין לבואר שאכלנו משלו שפעמים הוא צווי ופעמים הווה כמו שמצינו יעשה פרעה צווי ומצינו ככה יעשה איוב שהוא הווה ורבים כאלה, ורבנן אמרי אינו צריך לחזור פעם אחרת ולומר נברך אלא אחר שענו האחרים ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו יחזור גם הוא ויאמר ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו עד סוף ברכת המזמן, עכ"ל.

ומבואר דנברך בתרא, היינו שמברך יחד עמם שאכלנו משלו ואינו צווי, ואם כן יתכן דגם לרבנן דאביי נברך הוא ברכה שמברכים כולם יחד ואינו לשון צווי לאחרים לברך, וצ"ע.

חבריו בברכת הוימון חמיר טפי, ומשמע מלשוננו דאמירת המזמן נברך הוא ברכת הוימון, והמסובין יוצאים ממנו מדין שומע כעונה, עכ"ד. ויעוי' שם שהאריך הרבה בזה.

מסקנת הדברים

ותבנא לדינא, דלענין דין שומע כעונה במה שאומרים 'ברוך שאכלנו' יכול לצאת בשומע כעונה אע"פ שלכתחלה צריך לענות בעצמו, ולענין מה שאומר המזמן 'נברך' יש לדון אם הוא קריאה לציבור לברך ואי"ז ברכה בפני עצמה, או דהוי ברכה בפני עצמה וצריכים השומעים לצאת מהמזמן בזה יד"ח, ויש בדבר ראיות לכאן ולכאן, ואכמ"ל.

בענין אם אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך בביטול עשה

כיון שבשאר הימים יתקלקל האתרוג מרוב משמוש של בני אדם, אפשר שאינו צריך להפסיד את המצוה דרבנן שלו של שאר הימים עבור המצוה דאורייתא של בני העיר אחרת.

ולכאן צ"ע מאי מספקא ל'י, הא כיון דקיי"ל דכל היכא שלא פשע חברו אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך, וכנ"ל, א"כ הכא שלא פשעו בני העיר האחרת במה שאין להם אתרוג, אמאי לא יהא מחוייב לשלוח להם את האתרוג כדי שלא יבטלו מצוות עשה דאורייתא של היום הראשון, ואע"פ שעיי"ז הוא יפסיד המצוה דרבנן של הימים האחרונים של החג, מ"מ אומרים לאדם חטא בחטא קל כדי שיזכה חברך.

יבואר דביטול עשה לא אמרי' חטא כדי שיזכה חברך

ולכאן נראה מזה, דהא דאומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך הוא רק ע"י איסור, אבל לא ע"י ביטול עשה.

והיינו טעמא, דכשעושה איסור קל כדי להציל את חברו מאיסור חמור, לא חשיב לדידי' מעשה עבירה כלל, שהרי זהו רצון התורה שיחטא כדי להציל את חברו, אבל אם צריך להפסיד מצוה בשביל להציל את חברו מאיסור, נהי שאין לו עבירה במה שביטל את המצוה כיון שזהו רצון התורה שיציל את חברו מאיסור חמור יותר, אבל סו"ס את קיום המצוה נמי אין לו, דאונסא לאו כמאן דעביד, וסו"ס הרי הוא מפסיד את קיום המצוה, ובזה לא חייבוהו כדי להציל את חברו מאיסור.

יבואר ביאור המשך חכמה דבקיום מצוה צריך לחוש יותר מאשר שלא לעבור על ל"ת

ובענין מש"כ המשך חכמה (סוף פרשת בא פרק י"ג - פסו' י') לבאר דצריך לחוש יותר על קיום מצוות עשה מלעבור על ל"ת, דהנה במכילתא עה"פ "ושמרתם את החוקה הזאת מימים ימימה" דריש מגיד דאדם צריך לבדוק את התפילין לאחר י"ב חודש, ובמשכנות יעקב (יו"ד ס' ט"ו) הביא מזה ראיה דהא דצריך לבדוק הראיה מפני חשש איסור טריפה, הוא מדאורייתא, ע"י שם.

אך המשך חכמה דחה ראי' זו, וכתב דלעולם יש לומר בדבוקת הראיה היא רק מדרבנן, אך שאני תפילין מאיסור טריפה, דבלא תעשה העיקר הוא מה שאין אדם עושה, ואם עשה מחמת אונס, או ענין אחר הפוטרו, שוב הוא כמו כל אדם שהעשייה אינו נחשב לעשייה, ושוב לא עשה כמו זולתו, לא כן במצוות עשה אף שלא יעשה מחמת איזה אונס מכל מקום לא מיחשב כמאן דעביד, דסוף סוף לא עשה, וא"כ לענין טריפה כיון דאיכא רוב בהמות שאינן טריפה שוב אין לנו לחוש מן הדין לאיסור טריפה, ואף אם נתברר בסוף שאכל טריפה מ"מ לא תתייחס זה לעבירה כלל, וכמו שלא אכל דמי, ונמצא דשוללין ממנו האכילה ולא עבר כלל, אבל בתפילין אע"פ שמן הדין אינו צריך לחוש למיעוט שנתקלקל התפילין מ"מ אם נתברר בסוף שנתקלקלו לו התפילין נמצא שלא קיים מצוות תפילין ולא יועיל לו מה שהוא אנוס, דאנוס לאו כמאן דעביד דמי, עכ"ד.

וא"כ מהאי טעמא נמי יש לומר דלא התירו להציל את חברו מאיסור חמור רק לעבור על איסור יותר קל, אבל לבטל מצוה בשביל כך לא התירו, דסו"ס הוא מפסיד את קיום המצוה.

יבואר דמבטל עשה דשבתון כדי שיזכה חברו

אך לכאן יל"ע בזה מהא דמבואר בתשו' הרשב"א הנ"ל שאם שלחו לו שלקחו

ונשאלתי באחד שביקש מחבירו שישאיל לו את החליפה כדי להתפלל מנחה, וחבר אחר שעמד שם ניגש אליו ואמר לו הרי אתה לא מקפיד בקביעות להתפלל עם חליפה, אך אני לעומת זו קיבלתי בנדר שלא להתפלל בלי חליפה, וא"כ אולי תוותר גם הפעם על החליפה ותן לי את החליפה כדי שאוכל להתפלל מנחה בלי לבטל את הנדר, שהוא נדרי מצוה.¹

הנה במושכל ראשון ה' נראה דמהיכ"ת שיצטרך לוותר על המצוה להתפלל עם חליפה בשביל שחבירו יוכל להתפלל עם חליפה, דאע"פ שאינו מקפיד על כך בקביעות, מ"מ כיון דמצוה היא, מאי אולמא האי מהאי.

יבואר אם ראוי שיוותר מלהתפלל עם חליפה כדי שחבירו לא יעבור על נדרי מצוה

אכן ה' מקום לדון בזה, דכיון שאותו אחד שקיבל על עצמו בנדרי מצוה שלא להתפלל רק עם חליפה, א"כ הרי לדידי' להתפלל בלי חליפה הוא חמיר טפי מחבירו, לדידי' כשמתפלל בלי חליפה, הוא מבטל נדרי מצוה, ולחבירו זה רק הידור מצוה שעומד לפני המלך בבגד מיוחד, וא"כ אפשר דיש לדון בזה משום הא דקיי"ל דמותר לעבור על איסור קל כדי להציל את חברו מאיסור חמור.

והמקור לזה הוא, ממש"כ התוס' בשבת (דף ד' ע"א) בתירוץ הב' דכל מה דקיי"ל דאין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך הוא רק באופן שחבירו פשע, אבל היכא שלא פשע צריך לעבור על איסור קל כדי להציל את חברו מאיסור חמור, וכן פסק בשו"ע (סי' ש"ו סעי' י"ד) דמותר לחלל שבת כדי להציל את בתו שלא תלך לשמד, ובב"י שם ביאר שהוא עפ"י תירוץ התוס' דהיכא שלא פשע מותר לעבור על איסור קל כדי להציל חברו מאיסור חמור, והארכנו בדיון זה בגליון מעדני כהן (345).

וא"כ הכ' ננימא שיוותר על המצוה קלה שלו להתפלל עם חליפה, כדי שחבירו לא יצטרך לעבור על הנדרי מצוה שלו.

ובאמת יש לדון אם אותו אחד שקיבל על עצמו בנדר שלא להתפלל רק עם חליפה, אם לא יהא בידו חליפה האם לא יוכל להתפלל שמו"ע, ואם נימא דאדעתא דהכי לא קיבל עליו, א"כ גם בנדון הנ"ל אינו מציל מאיסור חמור דהא אדעתא דהכי לא יהא לו חליפה לא קיבל על עצמו.

יבואר ספיקו של המחצית השקל אם צריך לשלוח את האתרוג לעיר שאין להם אתרוג כשעיי"ז בשאר ימים יתקלקל האתרוג של הקהל

אכן יש לדון אם הא דהתירו לעבור על איסור קל כדי להציל את חברו מאיסור חמור, הוא רק היכא שעובר על איסור, או גם במקום שמבטל מצוה בשביל כך.

דהנה במ"ב (סי' תרנ"ח בסופו) כתב אדם שיש לו אתרוג מיוחד ובעיר אחרת אין להם כלל מוטב שישלחנו לשם² והוא יברך על של קהל כ"כ מ"א בשם מטה משה. ובמחצית השקל כתב דבזה"ז דרוב פעמים אחר עבור איזה ימים מהחג ע"י רוב משמוש בני אדם אתרוג של הקהל מתקלקל, אפשר א"צ לשלוח לחבירו אתרוג שלו, עכ"ל.

ומבואר דמספקא ל' להמחצית השקל דכיון דבהמשך החג יתקלקל האתרוג, אינו מחוייב לשלוח לחבירו, ומסתימת דבריו משמע דמספק"ל אפילו באופן שלעיר אחרת לא יהי' אתרוג גם ביום הראשון שהוא מ"ע דאורייתא, מ"מ

¹ ובודאי איירי שישלמו לו על האתרוג, דאינו צריך להוציא ממון כדי שיוכלו לקיים מצוות אתרוג, דהא על מצוות תוכחה כ' הרמ"א ביו"ד סי' שאינו צריך להוציא ממון, וא"כ הכ"ז אינו צריך להוציא ממון על מצוה של חברו.

² והמצוה להתפלל עם חליפה הוא מהא דאמרו בגמ' בשבת (דף י' ע"א) רבא שדי גלימא ופכר ידי' ומצלי, וכ"כ בשו"ע (סי' צ"א סעי' ו') דרך החכמים ותלמידיהם שלא יתפללו אלא כשהם עטופים.

את בתו לשמך צריך לחלל עלי' שבת כדי להצילה, והוא מטעמא דאומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירו כשחבירו לא פשע כמבואר בבית יוסף שם, והא בחילול שבת מלבד הלאו של שבת הוא מבטל גם מצוות עשה של שבתון, ואם נימא דלכטל מצוה אינו רשאי בשביל להציל חבירו מאיסור היאך רשאי לחלל שבת כדי להציל את בתו משמדי'.

ואין לומר דעשה דשבתון הוא רק איסור עשה, דהרי לגבי עשה דשבתון של יו"ט מבואר ברמב"ם דהוי מצוות עשה, דכתב הרמב"ם (פ"א משביתת יום טוב הל"ב) כל השבות ממלאכת עבודה באחד מהן הרי קיים מצוות עשה, שהרי נאמר בהם שבתון, כלומר שבות, עכ"ל. ומבואר דביו"ט איכא קיום מצות עשה, ולכא' הוא הדין גם גבי שבת כן, שהרי גם בשבת כתיב שבתון, ואם כן גם בשבת איכא מצוות עשה דשבתה, וכ"כ במנחת חינוך (ריש מצוה ט').

וכן מוכח מהא דאמרו בשבת (דף כ"ד ע"ב) דשריפת קדשים אינו דוחה יו"ט שאין עשה דוחה ל"ת ועשה, והרי אם אינו אלא איסור עשה א"כ אינו אלא כשני לאווין שכתבו התוס' ריש יבמות דעשה דוחה שני לאווין, וע"כ דשבתון של יו"ט הוא מצוות עשה, ובוה שפיר אמרינן דאין עשה דוחה ל"ת ועשה'.

יבואר ביאור הגרש"ש דאע"פ שמוותר להכניס עצמו למקום פיקו"נ מ"מ במקום ביטול עשה אסור להכניס עצמו

וכיוצא בדבר מצאנו סברא זו בשם הגרש"ש, דבחידושי רבי שמואל (כתובות סימן ד') כתב בשם הגרש"ש שביאר אמאי מותר להכניס עצמו לאונס של איסור במקום פקוח נפש, אבל להכניס עצמו לאונס של חילול שבת אסור, שהרי קיי"ל (שבת דף י"ט) שאין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת כדי שלא יהא צריך לחלל השבת במקום פקוח נפש, וביאר הגרש"ש דבשבת כיון שמלבד האיסור מלאכה איכא נמי מצוות שבתה, א"כ הגם שיש לו היתר דפיקו"נ ואיסורא לא קעביד, אבל סו"ס לא קיים מצוות שבתה להכי אסור להכניס עצמו לאונס דמבטל מעצמו קיום מצוות שבתון, ועי' עוד בזה בזכרון שמואל (ס' ס"ה אות ל"ד).

וא"כ כיון שמבואר דמותר לחלל שבת כדי להציל את בתו משמך, וכנ"ל, א"כ מוכרח דגם צריך לבטל עשה דיד' כדי להציל חבירו מאיסור, והדר תיקשי מאי מספק"ל להמחצית השקל הנ"ל אם צריך להפסיד קיום המצוה של אתרוג בשאר הימים בשביל שלבני העיר האחרת יהי' אתרוג ביום הראשון, הא ודאי דצריך להפסיד, דאומרים לאדם חטא בדבר קל כדי שיזכה חבירו בדבר חמור, וכנ"ל.

יבואר דצריך לוותר על הידור בנר חנוכה כדי שחבירו יוכל לקיים את עיקר המצוה

והנה לכא' מדברי המ"ב מוכח דצריך להפסיד מצוה קלה כדי שחבירו יוכל לקיים מצוה יותר חמורה, דבמ"ב (סי' תרע"א סק"ו) כתב דאם יש לו שמן בצמצום על כל השמונה ימים ולחבירו אין לו כלום, מוטב שידיק בכל לילה

אחד ויתן גם לחבירו, דהא מדינא אין צריך אלא אחד, עכ"ד.

ומבואר דצריך לבטל הידור מצוה ידידה בשביל שחבירו לא יפסיד המצוה לגמרי, ולכא' זהו מדינא דחטא כדי שיזכה חבירו, דעדיף שיבטל מצוה קלה כדי שיזכה חבירו במצוה יותר חמורה.

אך יש לומר דשאני התם שאין זה אלא הידור מצוה, דעל הידור מצוה צריך לוותר כדי שחבירו יהי' את עיקר המצוה, ואע"פ שהידור מצוה הוא חיוב גמור שלמדנו מקרא, מכל מקום חיובא דחבריה עדיף מהידור ידידה.

אכן לפ"ז יש לעיין בעובדא דידן, דאפשר דלבישת בגד עליון בתפלה אינו אלא כהידור מצוה, ולא כמצוה גמורה, וא"כ אפשר דבמקום מצוה גמורה של חבירו, שעובר על נדרי מצוה, צריך לוותר על הידור ידידה, וכמו בהידור של נר חנוכה.

יבואר דמדין ערבות חשיב מצוה של חבירו כקיום מצוה שלו

אכן באמת בעיקר הדבר צ"ע, הרי כל ישראל ערביין זה לזה, וכל אחד חייב שכל ישראל יקיימו את כל המצוות, שהרי הדין מהאי טעמא שישראל ערביין זה לזה יכול להוציא כל ישראל במצוות אפי' שכבר קיים אותם מדין ערבות, דחשיב שאכתי הוא מחוייב במצוה, וא"כ קיום מצוה של חבירו ג"כ חשיב קיום מצוה ידידה.

והרי כלל ישראל נתברכו בכרוך אשר יקים את דברי התורה הזאת, ובירושלמי בסוטה (פרק ז הלכה ד) אמרו ר' אחא בשם רבי תנחום ברבי חייה למד ולימד ושמר ועשה והיתה ספיקה בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור. ר' ירמיה בשם רבי חייה בר בא לא למד ולא לימד ולא שמר ולא עשה ולא היתה ספיקה בידו להחזיק והחזיק הרי זה בכלל ברוך, ע"כ. וכע"ז הביא רבינו יונה (שער ג' אות י"ט) מחז"ל. וא"כ כל המצוה עיר שלימה במצוות לולב הרי הוא מקיים את התורה, ולמה לא יבטל מצוה דרבנן ידידה בשביל כמה וכמה מצוות של חבירו.

יב' דאין מאחרים קריאת השמש לתפילה מפני הזקנים המתאחרים לקום

עוד יל"ע בזה, במ"ב (סי' נ"ח סק"ה) כתב ואין לאחר הקריאה לבית הכנסת בשביל הזקנים המתאחרים לבוא ויצטרכו להתפלל ביחדי, כיון שעל ידי זה יעבור זמן קריאת שמע, ואין אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירו. ומקור הדברים הוא בנודע ביהודה (או"ח קמא תשו' ג') ושם ביאר הטעם משום שהזקנים פושעים במה שמאחרים, ולא אמרינן חטא כדי שיזכה חבירו במקום שחבירו פשע.

ומבואר דאף לענין ביטול עשה אמרי' חטא כדי שיזכה חבירו היכא דלא פשע, שייבטל עשה דיד' בשביל שחבירו לא יבטל מצוה.

אכן לכא' צ"ב, דמהיכ"ת שייבטל עשה דאורייתא של קריאת שמע בשביל תפילה בציבור של הזקנים, ולמה חשיבא מצוה ידידה יותר, וצ"ע.

בענין אם במקום שאין מברכים על הכוס ראוי שלא להצטרף לזימון

הראשונים, והשו"ע (סי' קפ"ב סעי' א') כתב יש אומרים שברכת המזון טעונה כוס וכו' ויש אומרים שאינה טעונה כוס, והרמ"א כתב ומ"מ מצוה מן המובחר לברך על הכוס, והיינו דגם הך יש אומרים דס"ל דברכהמ"ז אינה טעונה כוס, מ"מ מודה דמצוה מן המובחר לברך על הכוס.

ובמ"ב (שם סק"ד) כתב דהמחבר לא הכריע בין הדעות, ודעת רש"ל וב"ח להחמיר דברכת המזון צריך כוס מדינא, ומנהג העולם להקל בזה כדעה השלישית שלא לחזור אחר כוס, אם לא כשיש לו יין או שאר משקין שהוא חמור

מאיסורא והא דקרינן הכא חינוך במה שמענין אותו ביו"כ אין זה אפרושי מאיסורא שמפרישין אותו מלאכול אלא הוא חינוך שמחנכין אותו במצוות וענינים את נפשותיהם עכ"ד. ומבואר דרק על מצוה איכא חינוך, והרי בגמ' ביבמות (דף ק"ד ע"א) מבואר דלגבי חילול שבת אמרינן קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו, וע"כ דס"ל להתוס' ישנים דעשה דשבתון אינו אלא איסור עשה, ולכא' אין צריך לחנוכו בזה. ויש לעיין גם לגבי עשה דהשלמה, שהרי הכהן מקריב אחר תמיד של בין הערביים קרבן מחוסר כפורים של חבירו כדי שיוכל חבירו להקריב קרבן פסח, ובתוס' בשבת שם מבואר שהוא משום דכל היכא שלא פשע חבירו אמרי' חטא כדי שיזכה חבירו, ואי נימא דעשה דהשלמה הוא מצוות עשה, הרי הוא מבטל קיום עשה דהשלמה עבור חבירו, ויעוי' בתוס' ישנים בהוריות (דף ד' ע"א) ובחזו"א שם.

¹ ולכא' גם בתוס' בשבת (דף ד') משמע דאפילו בחילול שבת אמרי' חטא כדי שיזכה חבירו, דהא דאמרו בגמ' שלא התירו רדיית הפת להציל חבירו מאיסור כתבו התוס' שהוא מפני שפשע חבירו, ומשמע דאם לא פשע בהנחת הפת בתור הרי צריך לרדות הפת כדי להצילו מאיסור סקילה, והרי ברדיית הפת הוא מבטל עשה דשבתון מדרבנן, שהרי גם במלאכות דרבנן איכא עשה דשבתון כמבואר בגמ' ברה"ה (דף ל"ב ע"ב) שאמרו ששופר של ר"ה אין עולין באילן משום דהאי עשה והאי לא תעשה ועשה, והיינו עשה דשבתון, ומבואר דעל האיסור של לעלות באילן שאינו אלא מדרבנן, איכא עשה דשבתון מדרבנן, וכמבואר ברה"ה שם דכל מילי דרבנן עשאוהו כשל תורה. ² אכן מדברי התוס' ישנים ביומא (דף פ"ב ע"א) מוכח דעשה דשבתון אינו אלא איסור עשה, דכתבו ואומר ה"ר אליעזר ממין דחינוך לא שייך אלא שיעשה מצוה ולא פרושי

נמצא שדין זה אם ברכה מ"ז טעונה כוס לא הוכרע להלכה בשו"ע, והרי זה ספק גמור אם צריך לברך על הכוס, והנה אף דבעלמא בכל ספק הכלל הוא דבדרבנן אזלי לקולא, מ"מ בספק זה לא משמע במ"ב דאזלי לקולא, ואפשר שהוא משום שדעת המהרש"ל והב"ח דבאמת צריך להחמיר לברך על הכוס מדינא.

ומלשון המ"ב מבואר דלכל הפחות כשיש לו יין בביתו בודאי מצוה מן המובחר לכו"ע לברך על הכוס, והנה כהיום אין מצוי כמעט בית שאין בו יין, וא"כ לפי הכרעת רבינו המ"ב בודאי מצוה מן המובחר לכו"ע לברך על הכוס.

אבל כל זה רק בשלשה, אבל ביחיד הביא המ"ב (שם ס"ק ט"ו) מהוזהר דלא יברך על הכוס, ומסיק שם המ"ב דכהיום מנהג העולם שאין מברכין על הכוס כלל ביחיד.

יבואר אם עדיף טפי שלא יתחייבו בזימון מאשר שיתחייבו בזימון ולא יברכו על הכוס

וא"כ לפ"ז יש לדון דבמקום שאין מברכים על הכוס, ראוי טפי שלא להתחייב בזימון, דהרי אם לא יצטרפו לזימון אינם מבטלים שום מצוה, דכל שלא נצטרפו לאכול יחד אינם חייבין בזימון, וגם בברכה על הכוס לא נתחייבו, אך מאידך אם יצטרפו לזימון, נהי דהם מתחייבים בזימון ויכולים לקיים מצוות זימון, מ"מ הם נכנסים בספק ביטול דינא דגמ' דברכה מ"ט טעונה כוס, וא"כ אפשר דראוי טפי שלא יצטרפו לזימון.

ונפ"מ במה שמבואר בשו"ע (סי' קצ"ג סעי' א') דשניים שישבו לאכול מצוה לחזור אחר שלישי כדי שיצטרף עמהם לזימון, דבמקום שאין מברכין על הכוס, אפשר דליכא מצוה לחזור אחר שלישי, וכמשנ"ת, וכן אם יבקשו מאחד שיצטרף עמהם לזימון אם יודע שאין מברכין על הכוס יהא אסור לו להצטרף עמהם לזימון, כיון שהוא מכשילן בספק ביטול דינא דגמ' של ברכה על הכוס.

יבואר הטעם שנשים מזמנות לעצמן רשות

ולכאוי' יש להביא ראי' להך צד דכשאין מברכין על הכוס ראוי שלא להתחייב בזימון, דהנה בשו"ע (סי' קצ"ט סעי' ז') כתב דנשים מזמנות לעצמן רשות אבל כשאוכלות עם אנשים חייבות ויוצאות בזימון שלנו.

ובטעם הדבר נאמרו כמה טעמים, במ"ב (שם ס"ק ט"ז) כתב יש לומר הטעם דלא רצו חכמים להטיל עליהם חיוב ברכת הזימון כשהם בפ"ע, משום שאינו מצוי כ"כ שיהיו בקיאות בברכת הזימון.

ובשער הציון (שם סק"ו) כתב, ואפשר עוד, משום דלכתחלה מצוה מן המובחר בשלשה לברך על הכוס, וכדלעיל בסימן קפ"ב סעיף א בהג"ה, ובאשה גנאי הדבר, עכ"ד. ומבואר דכיון שגנאי הדבר לאשה לברך על הכוס, להכי לא הטילו חכמים על נשים חיוב לזמן גם כשהצטרפו שלשה נשים יחד לאכול, מ"מ לא חייבו בזימון, כיון שלא יוכלו לברך על הכוס.

ולכאוי' נהי שלא יברכו על הכוס, לכל הפחות יקיימו מצוות זימון, ולכאוי' מוכח מזה דכל היכא שאין מברכין על הכוס ראוי טפי שלא יתחייבו בזימון, ולהכי בנשים שלעולם אין יכולות לברך על הכוס, כיון שגנאי הדבר להם, לא חייבו חכמים בזימון.

יבואר מאי שנא דבקיודש והבדלה לא אמרי' שגנאי הדבר לאשה לברך על הכוס

אך בעיקר דברי השעה"צ שכתב דבאשה גנאי הדבר לברך על הכוס, צ"ב, הרי בקידוש והבדלה לא אמרי' כן, וכשאשה נמצאת לבדה ודאי שהיא מקדשת על הכוס, וכן מבדילה על הכוס, (להדעות דנשים חייבות בהבדלה), וא"כ מאי שנא ברכה מ"ז למ"ד טעונה כוס דאמרי' שגנאי הדבר לאשה לברך על הכוס, הא להך מ"ד דברכה מ"ז טעונה כוס, ברכה מ"ז שוה לקידוש והבדלה, דכמו שקידוש והבדלה מברך על הכוס הוא הדין דברכה מ"ז מברך על הכוס, וא"כ כמו שבקידוש והבדלה לא אמרי' דגנאי הדבר לאשה לקדש ולהבדיל על הכוס הכ"ג בברכה מ"ז אינו גנאי שתברך על הכוס, וצ"ע.

בענין גויים שעובדים בישיבה אם מותרים לעשות מלאכה בשבת בתוך הישיבה

יבואר דעבודה בבית הקברות חשיב כמו חוץ לתחום

ולאחרונה היו שעוררו על המנהגות שחפרו בהר המנוחות, והתברר שהגויים עבדו שם בשבת, והיו שמחו על זה שהח"ק מחללין שבת על ידי

עכו"ם, ואע"פ שעובדים אלו הם קבלנים, מ"מ בבית ישראל אסור לעשות. אך יש לדון דכמו שמבואר בגמ' בע"ז (דף כ"ב) דחוץ לתחום מותר, ואפ"י היכא שאפשר לבוא לשם ע"י עירוב מ"מ כיון שלא מצוי שם ישראל לא חיישינן למראית עין, ולהכי לא נאסר, א"כ יש לומר דהכ"ג בבית הקברות אפילו באופן שזה בתוך התחום כיון שלא מצוי שם אנשים בשבת שהרי אין הולכין על הקברות בשבת, להכי אפשר דלא נאסר.

ולענין הר המנוחות גופי' אפשר שהוא נמצא חוץ לתחום, וא"כ בודאי שרי ללא פקפוק.

אכן נראה שאם יעשה את המלאכה בחדר סגור שלא רואים אותו, ודאי שנאסר, דכיון שזה מקום שבעלמא שכיח אנשים, אפילו אם עכשיו שסגר את החדר לא שכיחי שם אינשי, מ"מ אסור דקיי"ל דכל מה שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור, אבל בבית הקברות שזהו מקום שלא שכיחי אינשי כלל מסתבר שהוא דומה לחוץ לתחום, ולא גזרו בו כלל^ט.

נשאלתי בישיבה שיש עובדים גויים והם חותכים את המפות לשולחנות בשבת, ועושים מלאכת מכה בפטיש ומלאכת מחתך לצורך ישראל, אם ראוי הדבר.

הנה בדין אמירה לעכו"ם יש חילוק בין אם הגוי הוא שכיר לפי שעות, או שהוא קבלן, דאם הגוי הוא שכיר לפי שעות, אין היתר כלל שיעשה את המלאכה עבור ישראל בשבת.

אבל אם הגוי הוא קבלן, בזה אע"פ שמוותר לו לעשות את המלאכה, כיון דמה שעושה המלאכה בשבת הוא אדעתא דנפשיה, כיון שאין ישראל צריך שיעשה לו המלאכה דוקא בשבת, מ"מ בבית ישראל עצמו אסור לעשות את המלאכה, דחיישינן שמא יחשדו אותו שצוהו לעשות את המלאכה בשבת, כמבואר בגמ' סופ"ק דע"ז, ונפסק בשו"ע (רי"ש סימן רמ"ד).

וא"כ כשהעובדים הגויים חותכים את המפות לשולחנות בשבת בישיבה, הרי הדבר אסור, ומחוייבים למחות בהם.

ולענין דיעבד אם כבר חתכו את המפות אם זה נאסר בדין מעשה שבת, נחלקו הראשונים בשליח פ"ק דע"ז, ובשו"ע (סימן רמ"ד) כתב דנכון להחמיר, והמ"ב (שם סק"כ) כתב דדיעבד יש לסמוך בקבלנות על דעת ר"ת שמיקל בזה.

בענין החזיר בתחילה בשבת תבשיל שכלו לתוך קדירה של חבירו האם התבשיל של חבירו נאסר

לחמם את הבשר הכניסו לתוך הקדירה.

הנה דבר זה בודאי אסור מדינא, דאע"פ שהבשר הי' כבר מבושל ואין בישול

נשאלתי באחד שהניח טושלנט על האש מערב שבת, ולאחר שחשיכה, חבירו לקח חתיכת בשר שלו שהיא מבושלת כבר, וכדי

^ט ויעוין פני יהושע כתובות (דף ס"ה) בהא דאין פוסקין יין לנשים משום שמביא לידי זימה, דאע"פ שחייבות בקידוש וברכה מ"מ למ"ד דטעונה כוס, וצריכה לשתות יין, מ"מ יכולה לשמוע מאחרים ולא צריכה לשתות יין בעצמה, יעו"ש.

^כ ושמעתי מהגרמ"מ שוליינגר זצ"ל ששמע ממרן בעל קהלות יעקב זצוק"ל ששאלוהו אם אפשר לילך להתפלל על קברו של החזון"א בערב שבת אחר חצות על חולה מוסכן, ואמר שבערב שבת החזון איש אינו שם ואין מה ללכת לשם להתפלל. וא"כ לא מצויים אנשים בשבת בבית הקברות שהרי אין מה לחפש שם, וביותר שהרי כתב הגר"א

באגרתו שבקש מאשתו שלא תלך על הקברים שכל העוונות והצרות באים משם. ונשאלתי האם מותר לעשות בית הקברות קפנדריא במקום שיש מוחיצות בין הקברים לצורך הליכת הכהנים, אם גם בזה הוא זלזול לעשותו קפנדריא, וצ"ע.

אבל מכל מקום נראה שכל המזיקים נמצאים גם מעבר למחיצה הזו שעשאוהו לצורך הכהנים, שכל שהוא בשטח בית הקברות והוא משמש לבית הקברות, הרי הוא בכלל בית הקברות, אכן יעו"ש במ"ב (סימן תקנ"ט ס"ו) שכתב דחוץ לד"א מותר לעמוד ולא חיישינן למזיקים, אבל בדברי הגר"א אלו נראה שגם בזה יש לחוש למזיקים.

אחר בישול, מ"מ אסרו חכמים ליתן את התבשיל בתחילה בשבת, וא"כ בשר זה שהתחמם באיסור, ודאי שנאסר כדון מעשה שבת, והחמירו בו חכמים יותר מבישול, דאפילו למ"ד שהמבשל בשבת בשוגג לא נאסר התבשיל, מ"מ בשהייה וחזרה והטמנה החמירו חכמים שאפילו בשוגג נאסר, דחששו דכיון שאינו אלא איסור דרבנן אתי לאיערומי ולהחזיר במזיד ולומר שזכחתי, כמבואר בגמ' בשבת (דף ל"ח), וכן נפסק להלכה בשו"ע (סי' רנ"ג סעי' א' וסי' רנ"ד סעי' ג').

אך יש לדון לגבי כל הטושלנט אם נאסר, דהרי נבלע בכל הטושלנט טעם מהבשר שנאסר באכילה, ואפשר שלא אסרו גם בליעות של מעשה שבת. לומר דכיון שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, א"כ הכ"נ לא יכול חבירו לאסור את הטושלנט, דזה אינו, דהרי אותה חתיכת בשר שלו שהכניסה באיסור לקדירה של חבירו, ודאי שנאסרה, דהרי זה חתיכה שלו, וא"כ מאחר שנאסרה, שוב יש לדונה ככל דבר האסור שאוסר בנתינת טעם, וא"כ לא שייך כלל להך דינא דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

יבואר אם דבר שנאסר במעשה שבת גם בליעה שלו אסורה

אכן נראה שיש להקל בזה מתרי טעמי, חדא דהנה בעיקר דבר זה אם דבר שנאסר משום מעשה שבת נאסר גם בליעה שלו, מצינו סתירה בדברי המג"א, דבמג"א (ריש סי' ש"ח) כתב בשם הרשב"א דגם בליעה אסורה, וז"ל משמע ברשב"א סי' קע"א דהקדירה אסורה ג"כ עכ"ל. וכ"כ במ"ב (שם סק"ד) דגם הקדירה שבשל בה בשבת אסורה לו לבשל בה, מפני שהיא בלועה מדבר האסור לו, עכ"ל. ומבואר דבמעשה שבת נאסר גם בליעה שלו, וא"כ כ"ש שטעם בליעת הבשר בטושלנט עצמו יהא אסור.

אך מאידך המג"א (סי' רנ"ג ס"ק ל"ט) כתב בשם האגודה דאם חימם אינו יהודי תבשיל ובשר ביחד, והתבשיל לא היה מתחילה ראוי לאכול מוחמת צנינותו,

אע"פ כן לא נאסר הבשר כי הוא היה ראוי לאכול אף בצונן עכ"ל. הרי להדיא דס"ל דבליעה של מעשה שבת לא אוסרת, וצ"ע ממש"כ בריש סי' ש"ח בשם הרשב"א דהקדירה לא נאסרה, וגם בדברי המ"ב יש להעיר כן, שבסי' ש"ח הביא דברי המג"א בשם הרשב"א ובסי' רנ"ג הביא את המג"א בשם האגודה.

ובפמ"ג (סי' רנ"ג א"א ס"ק ל"ט) עמד בזה, וכתב דצ"ל דבדיעבד שרי, דהיינו דלכתחלה אסור לבשל בקדירה הבלועה באיסור קנס של מעשה שבת, אבל בדיעבד שבשלו בה כבר, לא אסרו את התבשיל, ולהכי התירו הבשר באכילה אע"פ שבלוע בו מן הרוטב.

וא"כ לפ"ז בנדון דידן לא נאסר הטושלנט בדיעבד, דאע"פ שהבשר אסור באכילה, מ"מ בדיעבד לא נאסר בליעה שלו.

יבואר אם דבר שנאסר משום איסור חזרה נאסר גם לאחרים

עוד יש לדון להיתר, דבמ"ב (סי' רנ"ג ס"ק ל"ה) כתב בשם המג"א דתבשיל שהחזירוהו על האש באיסור, מותר לאחרים באותו שבת, שלא קנסו אלא להמחזיר בלבד, וא"כ לדידה אין מקום לשאלה זו, דבוודאי הטושלנט מותר לו אפי' שבלוע בו מן הבשר.

אך לאותו אחד שהכניס את הבשר, אם מותר לו לאכול את הטושלנט, יהא תלוי בנדון הנ"ל אם בדיעבד נאסר הבליעה.

אכן בחזון איש (סי' ל"ז ס"ק כ"ד ד"ה מש"כ המג"א) כתב דלדעת הגר"א אסור גם לאחרים, וכתב שכן הוא העיקר להלכה, ולדידי' יש להסתפק בבליעות אלו אם אסורים לו, וכנ"ל.

וא"כ נמצא דלשיטת המג"א בכל גוונא לאחרים שרי, ואפי' להחזו"א דאסר גם לאחרים, מ"מ אפשר דהבליעות מותרות בדיעבד, שלא קנסום אלא לכתחלה.

בענין צירוף סל שלא מדעת בעה"ב

הכרות לחייבם בחלה, ולא הביא מדיכין למד כן. **ובספר** מחזה אליהו (ח"א) הביא שיטה זו לצירוף עוד כמה קולות להקל במה שנצטרף במקרה שלא מדעתו, אבל סתימת הפוסקים הוא שמצטרף בכל גוונא.

ואי נימא שנתחייב בחלה, לא יועיל לסמוך על מה שיש שמפרישים עבור אלו ששכחו להפריש חלה, כיון שהכא זה נתחייב בחלה רק בשבת, לאחר שהם הפרישו כבר את החלה מערב שבת, ועל זה לא מהני הפרשתם.

יבואר אם התבשיל נאסר

ולענין התבשיל שבקדירה, לכאן כל התבשיל שבקדירה נאסר, שהרי נבלע בזה טעם של טבל, דאע"פ שכלי מכלי לא בולע רק ע"י רוטב, והכא ליכא רוטב, מ"מ מאוכל האסור בולע הכלי בכדי קליפה אף שלא ע"י רוטב, ואם אין שישים בקדירה כנגד הכדי קליפה של שני החלות, כל התבשיל נאסר.

וי"ל ע' אם אחר שנבלע כדי קליפה נבלע עוד כדי קליפה, שהרי כל זמן שהוא על הקדירה הרי היא מבלעת בקדירה, ומ"ש אם היו מניחין אותה על קדירה אחרת היה נבלע בקדירה אחרת כדי קליפה, ואמאי לא יבלע בקדירה זו עוד כדי קליפה יותר ממה שנבלע בתחלה, וא"כ במשך כל הזמן שהחלות יתחממו על הקדירה נבלע בקדירה הרבה כדי קליפה, וצ"ע.

ויש לעיין כיון ששיעור של שני קילו הוא עדיין ספק אם חייב בחלה שהרי למרן החזו"א מפרישין עליו בלא ברכה וא"כ כיון דחלה חשיב כאיסור דרבנן שהרי בטבלא שאין לה לבזבז כתב בשו"ע סימן שכ"ה ס"א דספיקו להקל א"כ במקום שיש לצרף שיטת רבינו פרץ אפשר דיש להקל במקום ביטול עונג שבת ובפרט שנראה שקשה לטעום בתבשיל את טעם החלות שעליה ובצירוף כל הנ"ל יש להסתפק אם אפשר להקל בזה בשעת הדחק וצ"ע.

בענין קיפול צינור של גינה בשבת להפסיק את זרימת מימיו אם אסור בשבת

נקב בצינור ונשפכים מימיו לחוץ, וזרימת מים כזו במשך כל השבת

נשאלתי מאחד שהי' לו צינור מים מביתו לגינה, וראה בשבת שיש

אפשר שלא אסרו אלא כאיסור גברא ולא אסרו הבליעות, וצ"ע.

' והיה מקום לחלק בין מלאכה הנעשה על ידי ישראל או על ידי עכו"ם דמה שנעשה על ידי ישראל אסורוהו כאיסור חפצא שנאסר גם הבליעות אבל מה שנעשה על ידי גוי

היא הפסד מרובה, ומאחר ולא רצה לסגור את כניסת המים לביתו לכל השבת, עלה בדעתו לקפל את הצינור ולהניח על גביו דבר כבד, ועי"כ תפסק שפיכת המים מהצינור לחוץ, ולא יצטרך למנוע את המים מביתו לכל השבת, ושאל אם עשה כדן או שעבר בזה על חשש איסור.

הנה לכאן יש לדון בזה מתרי טעמים, א' מדין תיקון מנא, ב' משום איסור מוקצה.

יבואר אם יש בזה משום תיקון מנא

ולענין תיקון מנא, מדאורייתא נראה דאין כאן כלל תיקון, שהרי אינו סותם את הנקב שבצינור, אלא שמונע מן המים להגיע אל מקום הנקב על ידי קפולו והחזקתו, ואם היה מקפלו וקושרו באזיקון כמו שרגילים בעלי אומניות לעשות אפשר שיהא חייב חטאת בזה, שהוא דרך הרגיל לסגור צנור מים, אבל בנדון דידן שהניח עליו דבר כבד שאינו עומד עליו אלא לזמן בוודאי לא חשיב מתקן מנא בזה.

אמנם יש לדון, והנה בשו"ע (סי' של"ו סעי' ט') איתא 'צנור המקלח מים מן הגג שעלו בו קשים ועשבים שסותמים ומעכבים קילוחו, ומימיו יוצאים ומתפשטים בגג ודולפים לבית, מומעך ברגלו בצנעה, דכיון דמתקן על ידי שינוי הוא, שאינו עושה אלא ברגליו, במקום פסידא לא גזרו רבנן'.

נשאלתי במקרה גדול של ארבעים סאה, שהמגירה שבמקפיא שאין רגילין להוציאה אלא פעם בשנה יצאה ממסילה שלה ונתקעה ואי אפשר להחזירה למקומה, אלא אם יוציאו אותה לגמרי מהמקפיא, האם מותר להוציאה בשבת.

יבואר דבהוצאת מגירה ממקפיא שיש בו ארבעים סאה יש איסור סותר

הנה בדבר זה לכאן יש שני איסורים, חדא משום איסור סותר, דבגמ' בעירובין (דף ק"ב ע"ב) מבואר דהתולה דלת על צירה חייב משום בונה, וברש"י (שם ד"ה של) כתב דאף באופן שאינו תוקע בחזקה חייב, משום דבמחבור לקרקע חשיב בנין בכל דהו, והרמ"א בריש סי' ש"ד כתב דכלי המחזיק ארבעים סאה חשיב כקרקע, וא"כ להחזיר מגירה לכלי המחזיק ארבעים סאה לכאן' הוי בונה כמו להחזיר דלת על צירה, והכ"נ כשמוציאה הרי הוא סותר."

ומבואר דכדרכו אסור משום דהוי מתקן, וא"כ אפשר דכמו דלהסיר את סתימת הצינור נחשב למתקן ובונה, ה"ה לסתום את הצינור נחשב לסותר ויהי' אסור, אמנם אם הטעם דכדרכו אסור הוא משום דהוי כמכה בפטיש ולא משום בונה, א"כ אינו שייך לאסרו משום סתירה, דלא מצינו שתיקונו הוי בונה.

אכן מסתבר דגם אי הוי כבונה מ"מ כשסותם את הצינור ע"י קיפול והנחת דבר כבד עליו לא הוי כסותר שמקלקל את קילוח המים, מפני שאינו עושה מעשה בגוף הצינור, אלא שמונע מומו לפי שעה שיזרמו בו המים ע"י דבר חיצוני, ואינו אלא כמי שמונע מהמים לצאת בידיו, ולהכי נראה שאינו אסור משום סותר אפי' מדרבנן.

יבואר אם יש בזה משום איסור מוקצה

ולענין איסור מוקצה, נראה לכאורה דמאחר והצינור מחובר לקרקע ואינו עומד לטלטול, מסתבר דהוי מוקצה, וכמו דקי"ל (שבת דף קכ"ב ע"ב) דדלתות הבית שנתפרקו דאסורים בטלטול משום מוקצה לפי שאינם מן המוכן, והכ"נ י"ל לענין הצינור המחובר לבנין שאינו עומד לטלטול, דהוי מוקצה, דגם הוא חשיב כדלתות הבית שנשברו מאחר והוא מחובר ויהי' אסור לטלטלו משום מוקצה.

אלא דמ"מ טלטול מן הצד יהי' מותר לעשות בו, וכגון להניח על גבי הצינור דבר כבד שיסתום את קילוחו, דאינו אלא טלטול מן הצד, והוא לצורך דבר המותר שלא יקלח המים לאיבוד, שרי.

בעניין מגירה של מקפיא שיצאה ממקומה

ואע"פ שכבר נסתרה המגירה בזה שיצאה ממסילה שלה, אבל כיון שעדיין לא נסתרה לגמרי, הרי זה דומה לאבן שיצאה מהבנין ולא יצאה לגמרי שאסור לסתרה, והכ"נ בזה שמוציאה לגמרי מהמסילה הוא סותר לגמרי.

יבואר דמגירה של מקפיא הרי זה דומה לדלתות הבית

ועוד יש בזה משום איסור מוקצה, דלכאן' הרי זה דומה לדלתות הבית שנתפרקו שאסור לטלטלה כיון שאינו עומד לטלטל בעצמו, וא"כ הכי נמי הוי מוקצה שאינו עומד לטלטלה אלא במסילתה אבל לעצמה אינו עומד לטלטל, והוי מוקצה, וא"כ צריך להשאירה במקומה עד מוצאי שבת. **אמנם** בתוס' בשבת (שלהי במה מדליקין דף ל"ה ע"ד ד"ה ואפילו) כתבו דגם כלי של ארבעים סאה שיש בו משום בונה, אבל מותר לטלטלה ממקומה, וא"כ גם מגירה של מקפיא לענין זה לא חשוב כדלתות הבית אלא כדלתות הכלים ואינו מוקצה.

הפחד מיום הדין כי הוא בריאת העולם ואפשר לשנות בו סדרי בראשית

ואלקנה לא שימש מטתו ביום ראש השנה, והלילה כבר חלף ועבר, ועל כרחך הפקידה היינו שנגזר עליהם שתתעבר ותלד, ולא ההריון, עכ"ל. וצ"ב לדבריו שהפקידה היא בשמים ממעל, הרי כולם נפקדים ביום ר"ה שהרי אנו אומרים בתפלת זכרונות מי לא נפקד כהיום הזה, ובריות בו יפקדו, שכל הפקידות של כל העולם נקבע ונכתב בראש השנה, ומה ראו חז"ל להזכיר את שרה רחל וחנה שנפקדו בר"ה, בזמן שהכל נפקדים ביום הזה.

מדוע למדו חז"ל את היבבה מיבבת אם סיסרא

עוד יש לשאול, הנה מדינא סגי לצאת בל' קולות משום שבוה יוצאים מידי ספק מהו התרועה, ועל כן בתקיעת תשר"ת תש"ת ותר"ת ג"פ יוצאים מידי הספק, ומ"מ אנו נוהגים לתקוע ק' קולות כנגד ק' פעיות דיבבה אם סיסרא, דיום תרועה תרגם האונקלוס דהיינו יום יבבא, ובאם סיסרא כתיב (שופטים ה' כ"ח) 'בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא בעד האשנב מדוע בשש רכבו

מאבותינו במצרים', וברש"י שם כתב וז"ל, 'נפקדה שרה, בא זכרונם לטובה ונגזר עליהן הריון, עכ"ל. והנה בסדור ר' יעקב עמדין כתב דהפקידה היא העיבור שנתעברו בר"ה, וכתב להשיג על המג"א שכתב שלא לקיים עונותו בר"ה.

אכן בחתם סופר בגליון השו"ע (או"ח סי' תקפ"א) כתב וז"ל, 'כן חשבו רבים וכן שלימים דפקידת שרה רחל וחנה היינו הבעילה וההריון, אבל זה אי אפשר, דבראש השנה (דף י"א ע"א) מבואר דשרה נתעברה בסוכות, ועל כרחך

הפקידה דבראש השנה היינו פקידה דבשמים ממעל, וכן מוכח משמואל, שמת בכ"ח אייר כדמוכח לעיל סימן תקפ"פ ס"ב, א"כ מסתמא נולד גם כן בכ"ח אייר, כמו שמוכיח בש"ס שם בראש השנה, ומבואר שם בש"ס דחנה ילדה לשבעה דכתיב (שמואל א' א' כ') והי לתקופות הימים, מיעוט תקופות ומיעוט ימים, ע"ש, וא"כ על כרחך לא נתעברה בראש השנה, ועוד, לפי המפורסם דתפלת חנה היתה בראש השנה אחרי אכלה ואחרי שתה (שם, ט), והיינו ביום ראש השנה ולא בלילה,

בסליחות ליום ראשון אומרים את הפיוט המרטיט 'זוחלים ורועדים מיום בואך, חלים כמבכירה מעברת משאך טינופם מחה נא ויודו פלאך, ופירושו שאנו מפחדים כמו אשה העומדת ללדת פעם ראשונה שנקראת מבכרת, מעברת משאך, מכעס העוונות שהקב"ה נושא כמש"כ נושא עון, ומבקשים טינופם מחה נא, שהקב"ה ינקה אותנו מלכלוך העבירות ויודו פלאך שנודה על הפלא הגדול הזה שהקב"ה מנקה ומטהר ומסיר את העבירות.

מדוע דימו את הפחד מיום הדין לפחד המבכירה ומה ענין פקידת שרה רחל וחנה בר"ה דייקא

ויש לשאול, די ש הרבה מיני פחדים בעולם, פחד ממלחמה ופחד מאיבוד ממון, ומדוע הדימוי של פחד הדין הוא דווקא לפחד של מבכירה.

עוד יש לשאול דאיתא בראש השנה (דף י"א ע"א) 'בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה, בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין, בראש השנה בטלה עבודה

מהמקפיא, אלא כמונחת בו בעלמא, ועי' באורחות שבת (ח"א פ"ח הערה י"ג) שהביא כן מהגרש"א זצ"ל.

"אך דוקא באופן הנ"ל שאין רגילין להוציאה רק פעם אחת בשנה, אבל אם רגילין להוציאה תדיר אפשר דאין בזה איסור בונה וסותר, דבכה"ג לא חשיב המגירה כחלק

לבוא מדוע אחרו פעמי מרכבותיו, ונסתפקו אי גנוחי גנחה או לילי יללה, כמבואר בר"ה (דף ל"ג ע"ב), וכנגד ק' פעיות דפעתה אנו תוקעין ק' קולות, ל' במיושב ול' על הסדר ול' אחרי התפלה ו' בסיום התפלה להשלים לק'. וצ"ב מה ענין בכיית אם סיסרא שלמדו משם חז"ל את גדר היבבה שצריכים לתקוע בר"ה, עד שקבעו לתקוע ק' קולות כנגד אותם הבכיות שבכתה, שהרי סיסרא היה גוי מאוס, ואיתא במדרש שופטים שהיה גיבור שהיה בצעקתו מפיל את חומות העיר, וכשהיה טובל בים היה נאסף מים רבים בזקנו והיו נחבאים בו דגים, וכשהיה הולך למלחמה היה חוזר כעבור שש שעות עם נצחון מוחלט והיה מכריע כל אויביו תחתיו, ולך כתיב 'בושש' שכבר בא שש ועוד לא בא.

וכמובא בילקוט שמעוני (שופטים רמז מ"ג) 'ויזעק סיסרא, סיסרא בא עליהם בארבעים אלף ראשי גייסות וכל אחד היה עמו מאה אלף וכן שלשים שנה היה וכבש כל העולם בכחו ולא היה כרך שלא היה מפיל חומה בקולו ואפילו היה שבשדה כיון שהיה נותן עליה קולו לא היתה זזה ממקומה, אמרו כשהיה יורד לרחוץ בנחל קישון היה עולה בזקנו כמה מאכל בני אדם דגים, ותשע מאות סוסים במרכבתו ובחזרה לא היה אחד מהם חוזר בשלום'.

אם סיסרא עמדה במצב שקול שלא היתה יודעת אם ניצח בגבורה או נפל במלחמה

וראיתי בזה ביאור נפלא בספר מקראי קודש לרבי צבי פסח פרנק זצ"ל בשם ר' איצלה בלאזר זצ"ל בעל הפרי יצחק, שביאר דבכתוב שם כתיב 'חכמות שרותיה תענינה אף היא תשיב אמריה לה, הלא ימצאו יחלקו שלל רחם רחמתיים לראש גבר שלל צבעים לסיסרא שלל צבעים רקמה צבע רקמתיים לצוארי שלל', היינו אמרו לה כי עיכובו מהמלחמה הוא מחמת שאוסף את השלל הגדול שבז במלחמה, אבל מכל מקום היתה אם סיסרא חוששת שמא הוא מת ולכן אינו שב.

ונמצא כי אם סיסרא היתה במצב שקול, כי מחד יתכן שהיתה לו הצלחה יותר מהכלל עד שהוצרך להתעכב עבור נצחונם ומחמת כן יתעלה גבורתו למאוד, ומאידך יתכן כי מת ונגמרה כל תהילתו.

ולכן חז"ל למדו את צורת התקיעה מאם סיסרא, כדי להודיע כי המצב שאנו עומדים בר"ה הוא דומה למה שהיתה נמצאת אם סיסרא, כי מחד גיסא יכולים להתנעלות עד שמי שמים ומאידך ליפול לשאול תחתית, 'שמים לרום והארץ לעומק' (משלי כ"ה ג'), וכזאת בכיה צריכים לבכות בר"ה, כל אחד יכול להשתנות לגמרי ברוחניות ובגשמיות, אפשר להיבראות מחדש בימים אלו.

ולכן שרה רחל וחנה אע"פ שהיו עקרות בטבען נפקדו בר"ה, ונתנה טבען לילד והיינו שבים בריאת העולם הבריאה מתחדשת וגם הם שהיו עקרות נבראו מחדש ונפקדו, ובאים ללמד אותנו מהו הכח של ראש השנה שהוא יום בריאת העולם בכל שנה ושנה שכל אחד יכול לשנות מצבו מן הקצה אל הקצה והוא אורי של ר"ה שהוא אור גדול לכל אחד שיכול לשנות מצבו בהחלט.

ולכן דימו את הפחד מיום הדין למבכירה, כי המבכירה עומדת בפחד דומה לזה, דמחד גיסא היא הולכת ללדת להיות אמא ותזכה להמשך הדורות, והרי אנשים שופכים לב כמים בכדי לזכות לזה, ומאידך סכנתה גדולה וחלילה עלולה לאבד הכל, וכבר היה מעשה בשכונתנו באשה צדקנית גדולה שהיתה צריכה ללדת תאומים והיה עתיד להיות שמחה גדולה, ולבסוף רח"ל נפטרו שלשתם, והיו הפחד מיום הדין הוא כי מחד גיסא יכולים לזכות לאושר נפלא ומאידך לאבדון מוחלט.

והנה על תפלות של ראש השנה נאמר בתהלים 'פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם תכתב זאת לדור אחרון' שאלו ב' התפלות שנשתיירו גם בדור אחרון, והקב"ה פונה אליהם, וסיום הפסוק 'ועם נברא יהלל קה' שיכולים לזכות להיבראות מחדש והתפלות המיוחדות של ר"ה ויוה"כ הוא שבימים אלו אפשר להתהפך מן הקצה אל הקצה על ידי התפלה.

שאיפתו של כל בן תורה להיות בעל תורה אמיתי, לדעת את התורה ושתהא התורה חקוקה בקרבו, ויש מי שנראה לו כי אינו בר הכי, ואינו יכול ללמוד במשך זמן ארוך, ולהעמיק בעיון ושאר אמתלאות, אבל בימים אלו כל אחד יכול להיבראות מחדש לזכות שיאמרו בו עם תורתו בליבם ישראל אשר בך אתפאר.

ולזה צריכים הכנה, יש לנו ימים ספורים להתכונן עד ר"ה, ונבקש בכל תפלה שנוכל להתפלל בהשתפכות הנפש, גם בתפלות של אלול, ובפרט בר"ה ויוה"כ ועשרת ימי תשובה, שיהיו תפלתו בוקעות רקיעים, ונוכל לשנות את מצבינו להיות כל אחד עוז וחדווה במקומו, שיאמר בו אשרי רבו שלימדו תורה, פלוני שלמד תורה כמה נאים מעשיו וכמה מתוקנים דרכיו, לכל אחד יש את האפשרות לזכות לזה.

ועיקר העבודה בר"ה הוא המלכויות, שכידוע ענין המלכויות להמליך את הקב"ה עלינו שכל פעולה שאנו עושים יהיו כרצונו ית', וגם שכל מצב שקורה לנו נכיר שהכל מאת הקב"ה, וכשהאדם חי את המציאות הזו שהקב"ה מלך עלינו, הרי מדה במדה גם הקב"ה מראה עלינו את מלכותו לשנות סדרי בראשית כמלך שפורץ גדר.

ושמעתי בשם הגאון הגדול ר"י זילברשטיין שליט"א מעשה נפלא, שהיה ת"ח גדול בתל אביב שקראו לו ר' שפטיה סגל זצ"ל, ובצעירותו למד אצל האור שמח בדווינסק, ובכל השנה אכלו ימים אצל הבעלי בתים, אבל

בר"ה אכלו אצל האור שמח, והרבנית חילקה לכל אחד את הסימנים וכל אחד קיבל קצת מהראש, אבל לר' שפטיה נתנו בטעות זנב, והאור שמח התבונן בו מה יעשה וראה שנוטל את הזנב ואומר יהי רצון וכו' שאהיה זנב לאריות ולא ראש לשועלים.

והאור שמח נהנה מהנהגתו, ואמר לו כי מעתה לא יאכל יותר 'ימים' אצל הבעלי בתים אלא יאכל על שולחנו, ומחמת קירבה זו גדל ונתעלה להיות ת"ח מופלא.

וזה לימוד גדול כי הקב"ה מולך עלינו בכל מצב, והוא מנהל אותנו לטובתנו, והרי בודאי היה יכול לרגוז האין מביאים לי זנב, ולערבב את כל הסעודה, אבל ע"י שהמליך עלינו את הקב"ה וחפיש לעשות רצונו זכה לקירבה יתירה מהאור שמח, ומחמת כן נתקבלה תפלתו שהיה זנב לאריות וגדל להיות ת"ח מופלא.

והרי בר"ה יש הרבה מצבים שיכולים להיות שלא כרצון האדם כגון המקומות שנתנו לו בבית הכנסת או בשיבה ולא ניתן לו כרצונו וכשמקבל עליו עול מלכות שמים שהכל לטובה מהפך עליו גם גז"ד לטובה וזוכה לרחמים גדולי בדין שהרי מי שמודה על הפורענות הוא זכות להנצל מן הפורענות וכמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (שער ד') כי ההודאה על הייסורים היא סיבה להינצל מן הייסורים הקשים שהיו ראויים לבוא עליו, וז"ל שם, **'ואם תמצא את החוטא תלאה, ותקרה עליו צרה, ויצדיק עליו את הדין ויקבל המוסר באהבה, יהיה זה לו למגן מן היסורים הרבים והרואין לבוא עליו.** כמו שנאמר (תהלים ט"ו) 'כי חמת אדם תודך שארית חמת תחגור', פירוש, כאשר צער האדם יודה אותך כלומר שיודה אותך האדם בעת צערו, מלשון (איוב ו' ב') לו שקול ישקל כעשי שענינו הצער, שארית חמת, שהיו מפתחות לבוא על האדם, כענין (מלכים א' כ' י"א) אל יתהלל חגר כמפתח, תחגור ותעכב אותם ואל תביאם עליו, וזה הדרך משל למפתח החרב ומשיב אותה אל נדנה, ונאמר (ישעיה י"ב א') **אודך ה' כי אנפת בי ישב אפך ותנחמני.** פירוש, אודך על מוסרך וקבלתני באהבה, ובעבור זה שאודך על שאנפת בי, ישב אפך ותנחמני'.

ואנו מתפללים בתפלת ערבית קל חי וקיים תמיד ימלך עלינו לעולם ועד, ובקשה זו טמון בתוכה בקשה גדולה והיינו כי בכל מצב אנו רוצים להיות עושים הכל לפי רצונו של הקב"ה, שלא יהיה מעשה אחד ממעשינו שלא יהא ניכר מלכותו יתברך עלינו ואם נזכה לזה בוודאי נזכה לשנת גאולה וישועה לנו ולכל ישראל.

אפריון נמטיה לידידי וחביבי
הרב הגאון ר' שמואל הוכנחל שליט"א
הכותב ביגיעה רבה את נליונות מעדני כהן מידי שבוע בשבוע באופן נפלא ומוסיף הרבה מן דיליה כיד ד' הטובה עליו, וזכה להוציא כתבי יקינו הע"ה ר' אברהם פולק זצ"ל בתור הודו פעלו, ויזכרו ד' יתברך לזכות את הרבים רבות בשנים בתורה ויראה מתוך מנחת הפשט והרחבת הדעת.
בכבוד וביקר מוקירי ידידך, נפתלי הכהן קופשיץ

תשובה מאהבה!

נפש אברהם
ביאורים ועיונים
על הרמב"ם הלכות תשובה

מאת הרב
שם מרן המשגיח הגאון הגדול
הבי אברהם פולק זצ"ל
משגיח ישיבת סלבודקה

המחבר מסיים במחזור בדברי
הרמב"ם והראשונים אשר
הושקעו בענין תשובה
השנה שנה לפני אביב יאר
לעיתים קרובות תשובה מלאה
לחשיבות וקירבה מיוחדת
במחזור השנה וזאת הנה
המחבר חפץ להוציא לאור
במהרה תורה זו
שליט"א על הרמב"ם הלכות
תשובה

מדיברי רבינו מרן הגר"ה ר' אברהם פולק זצ"ל...
מדיברי רבינו מרן הגר"ה ר' אברהם פולק זצ"ל...
העלית רבה לפני מי שילמדו בו כפי צרכי העיון והן מצד קיום מצוות תשובה...

063904272 | תשלום בנדיבות: קופת "מית המבט אהדת עמים" ע"ש "מש אברהם" ומדינת ישראל
0637664391 | תשלום בנדיבות: קופת "מית המבט אהדת עמים" ע"ש "מש אברהם" ומדינת ישראל
0637664391 | תשלום בנדיבות: קופת "מית המבט אהדת עמים" ע"ש "מש אברהם" ומדינת ישראל